

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Наведено пропозиції по визначенню основних напрямків та тенденцій розроблення схем планування території регіонального рівня в сучасних умовах з метою формування оптимального життєвого простору регіонів та створення передумов для їх розвитку. Відмічається, що перед містобудівними роботами по плануванню територій на регіональному рівні сьогодні ставляться задачі, які раніше не були характерними для традиційних робіт такого типу, і що управління простором життєдіяльності конкретного регіону повинно містити одночасно елементи централізованого та децентралізованого управління.

Ключові слова: тенденція, територія регіонів, життєвий простір, життєдіяльність, управління простором, централізоване та децентралізоване управління.

Проблема оптимізації життєвого середовища, сьогодні є найбільш актуальною для України, особливо це стосується регіонів, оскільки в прийнятому в лютому 2015 року Законі України «Про засади державної регіональної політики» зазначається, що метою державної регіональної політики є діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, спрямована на забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності. При цьому, головним інструментом в цій діяльності має бути містобудівна документація, спрямована на планування територій на регіональному та місцевому рівнях.

Як визначено в Законі України “Про регулювання містобудівної діяльності”, основним містобудівним документом планування розвитку регіонів є схеми планування території областей або сукупності окремих адміністративних одиниць [3]. Саме в цих документах, що спрямовані на просторову організацію соціально-економічних процесів, визначаються основні напрямки та тенденції розвитку окремих територіальних елементів регіону, що в свою чергу, необхідно для формування якісного середовища життєдіяльності суспільства.

Загальновідомо, що найбільш організованою завжди є та територія, в межах якої рівень протиріччя між головними елементами – населенням, виробництвом та природою зведено до мінімуму. Досягти такого результату можливо лише за рахунок оптимальної організації території країни, яка включає в себе раціональну і взаємопов'язану систему дій структур управління та суспільства, націлених на вдосконалення просторових систем розселення та вирішення проблем їх просторового розвитку.

На сучасному етапі формування України як незалежної держави однією з найбільш гострих питань суспільного розвитку є проблема забезпечення сталого та стабільного розвитку всіх без винятку регіонів країни, реорганізації міжрегіональних зв'язків та ліквідація диспропорцій розвитку регіонів, адже, новою парадигмою розвитку українського суспільства, яка є узгодженою з більшістю країн світу, повинна стати парадигма сталого розвитку, яку доцільно розуміти не лише в контексті зміни стосунків людини і природи задля розширення можливостей економічного зростання, а як скоординовану глобальну стратегію виживання людства, зорієнтовану на збереження і відновлення природних спільнот у масштабах, необхідних для повернення до меж господарської ємності біосфери.

Сьогодні, нажаль, економічні та територіальні фактори розвитку практично всіх регіонів країни та населених пунктів в межах територіальних утворень далекі від еталонних показників: внаслідок надмірного втручання держави в регіональну політику протягом довгого періоду планового господарства та дестабілізаційних процесів перехідного періоду спостерігається надмірна концентрація населення і виробництва у великих містах, неефективний, уповільнений розвиток, а то і повний занепад більшості середніх і малих міст та селищ України, практично, повний занепад сільських населених пунктів. Екологічна безпека функціонування багатьох населених пунктів через погіршення стану всіх компонентів природних ландшафтів та активізацію несприятливих природно-техногенних процесів опинилась під загрозою.

Нераціональне господарське освоєння територій, непередумані і неефективні меліоративні заходи, масова вирубка лісів, висока розораність територій призводять до активізації негативних екологічних процесів.

Останнім часом прослідковується тенденція «розповзання» населених пунктів, при край неефективному та нераціональному використанні території як самих населених пунктів, так і прилеглих до них територій.

Однак, основною причиною, що перешкоджає забезпеченню сталого розвитку населених пунктів та регіонів, є нестабільність соціально-економічних умов розвитку держави в умовах переходу до ринкової економіки та відсутність чітко визначеної та обґрунтованої стратегії ефективного реформування

економіки на основі ресурсного потенціалу держави з урахуванням її території, як одного з основних ресурсів країни.

Сьогодні основний акцент у вирішенні соціальних проблем населення переноситься на регіони, які повинні прийняти на себе переважні функції щодо забезпечення повсякденних потреб людей, створення комфортних умов для їх життєдіяльності.

Крім того, реформування системи управління територіями розширює сферу прийняття оперативних і довгострокових рішень на місцевому рівні, тому для прийняття як містобудівних, так і будь – яких рішень, що стосуються використання території, необхідно мати документ, який дасть можливість комплексно оцінити основні види ресурсів регіону (територіальні, природні, техногенні, частково - організаційно кадрові) і надасть пропозиції щодо основних можливих напрямків їх подальшого використання.

Проблема регіонального розвитку не обмежується економічним, політичним культурним аспектами розвитку, а охоплює всі сторони життя регіонів.

Регіональна політика України спрямована, перш за все, на розв'язання проблем, які сьогодні є найбільш актуальними, а саме:

- низька інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна активність в них;
- нерозвинута виробнича та соціальна інфраструктура;
- зростання регіональних диспропорцій в сфері соціально - економічного розвитку регіонів;
- слабкі міжрегіональні зв'язки;
- нераціональне використання людського потенціалу.

До переліку актуальних проблем можна додати ще проблеми, пов'язані з диспропорціями розвитку окремих регіонів, нераціональним використанням природних та територіальних ресурсів, проблеми управління окремими територіями і т. ін.

В сучасних умовах по новому формується відношення до інтегрального ресурсу кожного конкретного регіону, який є базою для розвитку регіональних утворень, та до розробки механізмів ефективного використання наявного потенціалу в реальних умовах [1].

Історично склалося так, що до останнього часу питаннями створення стратегій розвитку та формування регіональної політики в Україні було традиційно віднесено до компетенції економістів, географів та політиків, а містобудуванню відводилась другорядна роль, яка зводилася в основному до участі архітекторів та проєктувальників у створенні картографічного матеріалу та наданню пропозицій по організації ландшафтів. Такий підхід був

характерний для робіт з районного планування, які розроблялися за часів існування Радянського союзу в умовах централізованих капіталовкладень держави. На сучасному етапі розвитку країни такий відомчий підхід вже призвів до виникнення низки конфліктів, непорозумінь та неузгодженостей між землепорядниками, містобудівниками, територіальними громадами, інвесторами та владними структурами на місцях.

Сьогодні, нарешті, прийшло розуміння, що всі стратегічні плани та концепції розвитку країни не можуть бути відірвані від території, на яку розробляються, а ігнорування містобудівних та територіальних вимог може призвести до економічних та соціальних втрат.

Ілюстрацією цього розуміння є створення Міністерства регіонального розвитку та будівництва України на базі колишнього Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України.

Сьогодні перед містобудівними роботами по плануванню територій на регіональному рівні ставляться задачі, які раніше не були характерними для традиційних робіт з районного планування.

За словами доктора економічних наук І.К. Бистрякова «в даний час містобудівникам, як ніколи раніше, необхідно долучатися до рішення раніше не властивих їм задач. Знаходячись за рахунок своєї професійної інтуїції, обумовленої практичним досвідом спілкування зі складними соціо-, еколого-, економічними системами, в розумінні розвитку території дещо попереду суб'єктів господарювання, які на ній знаходяться, містобудівники досить часто мають екстраполювати філософію самого розвитку»[2]

Одним з ключових моментів виконання містобудівних робіт з планування територій на регіональному рівні є їх методологічне та методичне забезпечення, побудоване на принципах, що визначають напрямки розвитку сучасного суспільства України.

Сьогодні лише приходить розуміння того, що на зміну домінуючим до сьогодні економічним та політичним інтересам, починають приходити культурні, духовні, інтелектуально - інформаційні інтереси суспільства, в контексті яких і повинні реалізуватись економічні інтереси окремих регіонів, їх об'єднань або частин та країни вцілому.

«Сучасне містобудування в Україні при формуванні як міського, так і регіонального простору життєдіяльності повинно базуватися на принципі відродження культурно - історичної парадигми території, що припускає, перш за все, культурологічну реконструкцію стосунків різних соціокультурних суб'єктів господарювання в контексті регіонального розподілу праці» [2].

Однак, формування моделі соціально-економічного розвитку регіонів, як і більшість нових для України проблем періоду трансформації, не має однозначного тлумачення.

Адже, необхідно не просто вибирати ту або іншу готову модель розвитку, яка вже відпрацьована в якій - небудь іншій країні або регіоні, а сформувати свою, абсолютно конкретну конструкцію, яка б синтезувала в собі як теоретичні моделі побудови, так і відображала б накопичений досвід врахування особливостей і проблем розвитку територіальних утворень. В нових умовах формування регіональної політики необхідно враховувати структуру інвестиційного, трудового, природно-ресурсного, інноваційного та інших потенціалів як держави в цілому, так і окремих регіонів, рівень розвитку відтворюючої структури, стан системи соціально-економічних відношень.

Світовий досвід доводить, що соціально-економічний розвиток регіонів в умовах трансформаційних процесів в значній мірі визначається величиною і мірою використання потенціалу інтегрального регіонального ресурсу, сконцентрованого на конкретній території [7].

Для досягнення умов сталого розвитку, на рівні регіону необхідно звести до мінімуму існуючі і попередити потенційно можливі конфлікти, що можливо лише за рахунок створення гнучкої системи управління територією завдяки встановленню в містобудівній документації певних рамкових умов розвитку, в межах яких, і тільки в них, зможе розвиватися дана регіональна система.

Обмеження, встановлені на певній території, повинні закріплюватися законодавчо та бути найбільш жорсткими, оскільки від їх дотримання можуть, в цілому, залежати умови виживання певного регіону. Такі обмеження та рамки можуть вводитись для екологічного, історико-культурного потенціалу, санітарно-гігієнічних факторів, вимог до технологічних процесів і т. ін.

Новий погляд на розвиток регіонів, виходячи з реалій сучасності, повинен базуватися на вирішенні проблем конкретних територіальних громад та конкретних людей, які проживають на конкретній території, однак, з урахуванням загальнодержавних інтересів. Тобто, управління простором життєдіяльності конкретного регіону повинно йти «зверху» та «знизу», містити одночасно елементи централізованого та децентралізованого управління.

Література

1. Авер'янов А.Н. Системное познание мира. - М.: Политиздат, 1985. - 59 с.
2. Бистряков І.К. Актуальні проблеми розвитку містобудування в світлі соціально-економічних перетворень в Україні.//Досвід та перспективи розвитку міст України. Наукові дослідження в містобудуванні: Зб. Наук. Праць. -Вип. 9. - К.: « Діпромісто», 2005. - С. 46-58.

3. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності». Верховна Рада України; Закон від 17.02.2011, № 3038-VI.
4. Звіт про науково-дослідну розробку «Здійснення моніторингу реалізації Генеральної схеми планування території України та підготовка щорічної доповіді Кабінету міністрів України про стан її реалізації за 2012 рік» / ДП УДНДПМ «Діпромісто». - К., 2013.
5. Концепція переходу України до сталого розвитку. (проект). К.: Інститут Урбаністики, 2007.
6. Концепція сталого розвитку населених пунктів України : Национальный доклад ко Второй Всемирной Конференции ООН по населенным пунктам (Хабитат-II). – К. : 1996. - 74 с.
7. Политика мобилизации интегрального ресурса региона: Б.В. Буркинский, С.К. Харичков.- Одесса: ИПРЭЭИ НАН Украины, 2002. - Кн.1. - 415 с.

Аннотация

В данной статье наведены предложения по определению основных направлений и тенденций разработки схем планировки территорий на региональном уровне в современных условиях с целью формирования оптимальной среды жизнедеятельности и создания предпосылок для их развития. Отмечается, что перед градостроительными работами по планированию территорий на региональном уровне сегодня стоят задачи, которые не были ранее характерными для традиционных работ такого типа, и что управление пространством жизнедеятельности конкретного региона должно одновременно носить черты централизованного и децентрализованного управления.

Ключевые слова: тенденция, территория регионов, жизненное пространство, жизнедеятельность, управление пространством, централизованное и децентрализованное управление.

Abstract

This article offers imposed by the definition of the main directions and trends in the development of territory planning schemes at the regional level in the current conditions in order to create the optimal living environment and creating conditions for their development. It is noted that before the urban development planning areas at the regional level today faces challenges that were not previously characteristic of the traditional work of this type, and that the management of the space of life of a particular region should simultaneously wear characteristics of centralized and decentralized management.